

Čtení o PROSETÍNĚ

SEŠIT č. 4

OBSAH:

- Protireformace, toleranční patent, výpis z kroniky
- Šimsová: Prosetínské události- jeden z podnětů vydání tolerančního patentu
- Šimsová: Čtení o Prosetínu, kapitola III

Čtení o Prosetíně připravila komise při obecním úřadě ve složení Milena Šimsová, Květa Syrová, Miluše Prudká, Květa Kotlánová, Zdeněk Štěpánek, Vladimír Procházka a Jaroslav Fučík. Komise se setkala s podporou širokého okruhu občanů. Zvláštní poděkování zasluhuje zejména pan starosta Bartoň a paní Londrasová. Foto zapůjčili V. Procházka, M. Hlaváčková a K. Syrová

PROTIREFORMACE, TOLERANČNÍ PATENT

Traměti

na počátku 18. století :

Palení knih v době
protireformační :

(Vypravuje František Friedrich (Mašček), všeobecně v
širém okolí známý dobrodinec a lidumil, jenž při rozličných
nemocích lidí i dobyteka vyponožoval, ve mnohých léčivých prostřed-
cích se vynal (Maščkova mast), dlouholetý člen obecn. výboru,
a starosta obce; člen míst. šk. rady a předseda její; člen církovn.
zastupitelstva; kronikář mnohých důležitých událostí; rueme-
nitý včelař, jenž mladším rozvíječům radou a pomocí při-
spíval; a t. d.)

Farář Olešnický (jméno?) - v Prosetíně byla
tehdy jen filiálka - dojížděl k Olešnici do Prosetí-
na na koni a sháněl lidi do kostela (Prosetín byl -
jako je až dosud - celý českobratrský) karabáčem.
Na malých dětech vyváděl, mají-li kde jejich
rodiče schované knihy a k jakých knih se mod-
lí, dává jim cukroví.

U Juránků^{†)} pověděla chůva, že mají ví-
ce knih schovaných v truhlici zakopané v hnoji.
Farář vrhal hned lidi a poručil přeharovat hnoj^{†)} oprava: U Jurá-
ků

Nenašli nic, ač knihnice byla (více) od kopáči porobaná. (Ti go hledali, byli také tajní evangelíci.) Ta knihnice si vzal Juren sebou do Ruska na pumátku. On měl knihu: „Putování svatých otců do země zaslíbené“, její jednotlivé řádky i celé stránky byly načerněny. Ta kniha putovala v letech 70. po všech profesorech po Praze a on ji vzal také sebou do Ruska.

Dotyčný farář vyhlásil s karatelny, aby každý, kdo u sebe nějakou knočískou knihu má, přinesl do školy; byť by byl i vinen, že nebude potrestán. Škola byla namčena, toliko oknem měly se hrácti knihy dovnitř. U koho by se potom jaká kniha našla, bude poslán ihned na „galeje“ (vílečná loď veslová, s nízkým okrajem, na níž odsouzcenci „galejní otroci“ přápi lodní vykonávali. Byli přivázáni stále na jednom místě, ač i často na místě padli (Ben Hur - román, obecní knihovna)

Lidé toho uposlechli a knihy nosili. Jeden občan, nějaký Dvůrák z č. 27., vzal sebou modlitby katolické, otevřeným oknem vlezl do školy, vybral si nejlepší knihy a odjel s nimi do Uher. (Ty katolické modlitby vzal si jen proto, aby - když by se mu bylo z toho podpovídati - mohl se vymluviti, že omylem hodil do školy oknem modlitby katolické, pro které si šel zase zpět.)

Také je věrohodné, že na č. 38. nějaký Mašiček (tajný čsbr.) pastíval službu kostelníka.

Měl povinnost vyvodit, kde by kdo nepověřené knihy měl. Na jeho Achána Marečka, č. 30., prohradilo se, že svou postilu půjčil keti Mešičkovi (kostelníkovi). Kněz Marečka nechal přivést ke kostelníkovi, nechal ho stát venku, sám šel do světnice, spoličkoval ženu kostelníkovu a na Marečka se rozkřikl, kde že má tu „kacířskou knihu“. Kostelník počal kápírat, ale Achán jeho venku povolal: „Nerapírej, keti, já ňe jsem se přiznal!“ Kostelník nestratil duchapřítomnost, vymluvil knězi, že vzal jen knihu proto, aby ji k rukou Achána dostal a odstranil — zničil. Na stárku, kde kniha je, řekl, že je zakopaná ve skále na Lácnovem a že mu ji přinese. S tím se kněz nespokojil a phtěl spolu také tam jít. Kostelník vedl ho přes rozblácená pole v naději, že se mu zneschutí cesta, ale kněz šel, až došli k lesu. Tu se ptal kněz, kde to místo je, kde jsou ty knihy uschovány. Když na to kostelník řekl, že ještě až támhle na tím lesem, křistul státi a kostelník se mu musel rapřisáhnouti, že půjde sám, a že všechno, co tam má, sebou přinese. Kostelník přinesl prohradenou postilu a ostatní knihy schované zanechal. Kámen, pod kterým knihy schovány byly, rozděl jest v pákkladech věže šbr. evg. chrámu Láne v Prosetině r. 1898.

Těch knih, co ve škole se sešlo, byly dva velké plné pytle. Když ty knihy kněz páčil, vypřuvuje pověst, že modlitební kniha „Zahrádka rájská“ odhozena byla plamenem z peči pět, uderila kněze do prsou a ten z loku onemocněl a zemřel.

Dále vyprávuje pověst, že dotyčný kněz po smrti své vědy večer chodil po střeše kostela v Olešnici „žhavý“ delší dobu a trátil se více a více, až zmizel.

Také se vyprávuje, že mu, když už bylo po smrti, vířili hlavou a on že ji nosil pod paží.

Tak bylo vyprávováno v Prosetíně, že v poledne potkal na poli ovce nebožtík kněz „na Svaticích“ rolníka Bednáře a tázal se ho, hučevá-li se dosud Mareček skrz tu postylu.

Vyprávoválo se dále, že s horních obcí kolem Kovečína šli lidé od Louckého dvora k práci přes Olešnici domů. Když přišli ke kostelu v Olešnici, viděli kněze hořícího chodit po střeše. Jeden kurážný z nich zvolal: „Měl's dělat dobře, mohl's spít pokojně v hrobě!“ Na to prý svezl se kněz s kostela dolů a běžel ke nim. S ním ostatní utíkali a skočili na dvůr mydlářův proti kostelu a zavřeli za sebou vrata. Na vrátech zůstal vypíšený otisk ruky faráře, který je pronásledoval.

Jistě osoba, jménem Hlaváčková, žena bydlící před svou smrtí v Prosetíně, č. 38., jistě, že mluvila s pamětnicí tohoto příběhu, co se stal v té Olešnici.

Na pravděpodobnost toho, co se týká té moudřitební knihy „Zahrádka rájská“, ukazovali starší lidé na básničku v té samé knize, která začíná: „Kedrejků přestky odstupte na stranu. Tuto máte knížku v ohni zprubovanou, ej, „Zahrádka rájskou“ - vypráskovanou.“

Druhá básnička v té samé knize zní: „Proč pak, proč nemoh' hořeti tento „Rájíček malý“? -
Divy Božské máš poznati: Bůh dokázal své slávy.
Řeka z Eden tekoucí, hasí oheň horoucí.“ -

Milena Šimsová:

Prosetínské události - jeden z podnětů k vydání
Tolerančního patentu

Císař Josef II. po svém nastoupení 31. prosince 1780 zrušil náboženské komise, které od pobělohorských dob pečovaly o potlačení kacířů a ničení starých českých knih. V březnu 1781 nakázal, že nikdo nesmí být pro víru přestěhován, v květnu zastavil vyhledávání kačířských knih a v červnu zrušil platnost dosavadních protireformačních patentů.

Nástupu nového císaře, přesvědčeného o nutnosti osvětlené vlády využili okamžitě evangelíci v Uhrách. Ti si po roce 1627 udrželi právo na náboženskou svobodu, ale to bylo neustále omezováno a porušováno. Právní zástupce uherských evangelíků ve Vídni Samuel Nagy napsal císaři podrobný historicko-právní rozklad o právech uherských evangelíků a předložil jej 22. ledna 1781 císaři spolu se žádostí, aby byla uherským evangelíkům obnovena a zachována jejich stará práva. V dubnu 1781 přijal císař zástupce uherských evangelíků.

Zprávy o těchto jednání a příklad valašských evangelíků a jejich hnutí po roce 1775 povzbudily evangelíky v Nosislavi u Židlochovic. Obrátili se v květnu ZŘ 1781 na císaře se žádostí o povolení svobodných bohoslužeb.

S nosislavskými byly ve spojení evangelíci v Olešnici na kunštátském panství. Jejich předákem byl Řehoř Jakubec ¹⁾, který procházel z nedalekého Prosetína. Vyučil se krejčím, v Prosetíně učil děti číst a psát a působil jako kantor. Po smrti své první manželky se přišel do Olešnice do domu č. 112. Zakrátko se stal hlavou evangelíků v Olešnici i v okolí.

V červnu 1781 vystoupil v Olešnici Josef Člupek proti nošení korouhví při procesích. Farář Jiří Jaich jej dal zatknout. Tehdy se dostavil na faru Řehoř Jakubec a v rozhovoru s kaplanem

se otevřeně přiznal ke svému přesvědčení. Byl také zatčen a spolu s ním bratří Pelíškové, z nichž jeden prodával zakázané knihy a druhého udal kaplan v Sulkovci, že vystupuje proti svěcení škapulířů. 2)

Řehoř Jakubec byl vyslýchán na kunštátském zámku 3). Podle jeho osobních zápisků během výslechu přišel na zámek olešnický farář Jaich a prostřednictvím vrchního navrhl zatčeným, že chce "býti z tak milostiv, ač chcem-li jeho rady uposlechnouti, že pošle psaní ke guberniu, abychom se jeden každý ke svému hospodářství vrátiti mohli, on že nám chce blud odpustiti". Vyslýchání na to vrchnímu odpověděli, aby jim farář řekl, j a k ý b l u d ! Na to farář v průvodu vrchního přišel za nimi osobně a podle Jakubce jim pravil: "Vítám vás sousídkové, vidíte, já jsem taky přijel, máte jeti do Brna /rozumí se k výslechu ke guberniu/ a já chci, abyste nejeli a váš výstupek vám též chci odpustit a z vašich bludů vás vyvést." Na to prý dostal velmi tvrdou odpověď od Jakubce.

Olešnický farář chtěl celý případ ukončit. Ale olešničtí chtěli, aby se jejich věc dostala k jednání na zemské gubernium, popřípadě do Vídně. Věděli, že se jim dostane náboženské svobody jen tehdy, když se jí budou domáhat a hlásit se o ni. 13.června vyneslo gubernium nad olešnickými nebyvale mírný rozsudek: Knihy, které měli jednotlivci na prodej, měly být odebrány. Jeden z nich dostal třídní práci na panském, ostatní důtku za urážlivé řeči. Gubernium v rozsudku připomnělo, že jest sice viděti, že tito lidé nemají názorů katolických, ale poněvadž nemá býti ve věcech víry používáno násilí, mají býti přivedeni mírností, příkladem duchovenstva k pravé víře a ponechání milosrdenství Božímu. Teprve kdyby přestupovali politické zákony, má býti s nimi naloženo podle předpisů. Duchovenstvo se má vyvarovati zvěšování rozhořčení v kraji.

Když se olešnickým nepodařilo v červnu 1781 dostat jednání na vyšší úroveň a byli z kunštátského zámku propuštěni, rozdělili se, že sami podají novou petici přímo císaři a tak podpoří úsilí nosislavských. Petici složil Jakubec a agent Samuel Nagy mu ji ve Vídni přeložil a přepsal. Po rozhovoru s Jakubcem se císař rozhodl, že toleranci vyhlásí přes odpor dvorských kruhů přece jen veřejně, to jest zvláštním patentem.

Olešničtí byli v září vyslýcháni - bez Jakubce - u zemského gubernia. To si při výslechu ověřovalo, jestli olešničtí věděli o petici, kterou jejich jménem podal Řehoř Jakubec osobně císaři. Vypověděli, že sice petici osobně nepodepsali, ale že o ní věděli a souhlasí s ní.

Cesta Řehoře Jakubce do Vídně je známá a historická literatura ji pokládá za poslední podnět, který vedl císaře k vydání Tolerančního patentu. Méně známé jsou události, ke kterým dříve došlo v Olešnici, Louce, Prosetíně a v celém okolí po propuštění olešnických z kunštátského vězení. Události se staly předmětem jednání nejvyšších dvorských míst ve Vídni a sehrály svou doposud málo známou roli při císařově rozhodnutí vyhlásit veřejně Toleranční patent.

Řehoř Jakubec v rozhovoru s olešnickým kaplanem a farářem a při výslechu na kunštátském zámku hájil myšlenku: "My nejsme žádní bludaři, ale jsme křesťané, kteří se ve své víře opíráme o Písmo a já se veřejně hlásím ke svému přesvědčení a nejsem sám." Nebyl to jeho okamžitý nápad ani hrdinská póza. Bylo to promyšlené a důkladně prohodované stanovisko. Řehoř Jakubec chtěl dostat jednání o náboženskou svobodu na vyšší úroveň. Možná, že se dal i zatknout proto, aby se dostal na zemské gubernium a odtud do Vídně.

O tom, že jeho stanovisko bylo promyšlené společné stanovisko několika lidí, svědčí "leták", který se nám zachoval díky udušičské horlivosti kunštátského vrchního a jeho pomocníků:

" Bratří, který ste věřící Ježíše Krista!

Pozdravujem vás, pokoj s vámi buď! ... jako vás všech držíme, abyste byli tak dobrotiví, aby jeden každý uvážil dobrým rozumem, jak ste toho v dobrej povjedomosti, že někteří s naší strany v rukou nepřátelskej sou a zato máme nevyhnutelné, že toho všichni účastní budou, nebo ti, kteří sou tam, mlčet nebudou, nebo zato z jejich úst slyšeli, zdá se nám, co z vás někteří jako byste pochybili; při tom napomínáme vás, abyste vyznali a nezapírali, když zapírat nebudem, vyzná nás Kristus Pán před Otcem nebeským, stálí toho oumyslu jako my, abyste se jeden každěj svou vlastní rukou podepsal, že ste co oni. Na to se podepisujeme včetně bratří Olešničtí a také Loučtí. "

List je výzvou k solidaritě se zatčenými, řečeno dnešními slovy. Jsou na něm podepsáni nejen olešničtí, ale i loučtí, tj. obyvatelé vesnice Louka ležící mezi Olešnicí a Prosetínem.

Je v něm více. Výzva, "abyste vyznali a nezapírali", "nebo ti, kteří tam jsou /tj. ve vězení/, mlčet nebudou" zřejmě připomínala, co bylo předem dohodnuto.

Kunštátskému vrchnímu bylo jasné, že je to výzva k "odpadnutí", tj. k ožřeknutí se katolické církve. Zachytil ještě jeden list, který je svým způsobem řeči ještě nesrozumitelnější. Je to text proložený náboženskými úvahami, uprostřed nichž je skoro zašifrovaná výzva:

" Za to vás všech věřících, bratři moji, žádám...abyste jemu ke cti a slávě... zasvětili den 6. srpna, totiž Proměnění jeho na hoře Tábor, aby on ... s námi ráčil tu proměnu učiniti a nás z tohoto babylonského zajetí vysvoboditi."

Je to výzva ke shromáždění, " abychme sobě projednali a o to pečovali a pracovali dále, nebo nám to naši nepřátelé nebudou mocně vracet jako to našim předkům mocně odjali, ale musíme se my předně k všemohoucnosti Božské s poníženou prosbou obrátiti a za to jeho z upřímaného srdce žádat... "

První list vyzýval bratry k solidaritě s se zatčenými a k odvaze se veřejně přiznat ke svému přesvědčení, druhý je vyzýval ke společným shromážděním a modlitbám 6. srpna. Už sám svátek "proměnění na hoře Tábor" měl zřejmě bratry upomenout na husitskou

minulost. List končí: na Pánu Bohu si musíme vyprosít pomoc, máme-li dokončit "před sebe započatou práci". Nikdo nám dobrovolně nevrátí, co našim předkům bylo mocně, tj. mocí a násilím odňato. Žádná práce nemůže být bez "pocházení a útrat", tj. bez scházení se a obětí.

Kunštátský vrchní asi tušil, oč jde, poslal-li oba listy jako přílohy, které dokazují "důvod pravého odpadnutí, panu krajskému hejtmanovi.

" Ponižené oznámení

na jaký způsob se stalo, že poddaní z dědiny Prosetína na kunštátském panství a pod olešnický kostel patřící, již dvakrát - totiž o poslední neděli a ve středu ve svátek Panny Marie jenom v nepřátelném počtu, ano téměř žádní, do kostela olešnického nepřišli, nýbrž násilně a svévolně kostelníkům prosetínského filiálního kostela odebrali a odbývali v něm veřejně a svobodně jejich bohoslužby, jako odpadlíci od pravé víry.

Zde připojuji dvě přílohy v české řeči, jež potvrzují zároveň důvod pravého odpadnutí, které přišly od Prosetínských tak jako Olešnických do Louky a z Louky od louckého rychtáře byly dodány Prosetínským a které já tu připojuji k nezbytnému doplnění /poniženého oznámení/

Ponižený

Jan Antonín Senský, vrchní

Brněnským úřadům se ponižený Jan Antonín Senský svým udáním nezavděčil. Na přílohy v české řeči bylo připsáno, že text nedává žádný smysl a gubernium vytklo krajskému hejtmanovi:

"Jak královský krajský hejtman mohl vzítí tak neúplné oznámení od kunštátského vrchního a jak je mohl sem poslati, když ... nebyla připojena podstata činu a jakým způsobem a kdo kostelníkům odejmul klíče a jaké násilnosti se při tom staly."

Co se vlastně v Prosetíně v srpnu 1781 stalo, vylíčil v latinském dopise, adresovaném brněnské konsistoři, olešnický farář Jiří Jaich:

" Nejctihodnější a nejvznešenější pane, pane generalis a officialis ve věcech duchovních a celá nejdůstojnější biskupská konsistář, pánové, pánové nejmilejší!

Do jaké míry téměř denně se zvětšuje mé duchovní zoufalství

pro rostoucí počet těch, kteří se prohlašují následovníky omylů ve více jak slovy, tak skutky, pozná se z přítomné relace, kterou co nejponíženi činím.

Slavili jsme v Olešnici ve farním kostele patrocinium sv. Vavřince, mučedníka, v neděli po Kš jeho svátku, - byla to neděle po Duchu svatém - procesím k tomu kostelu prosetínskému, jak jindy bylo vždy ve zvyku, /prosetínští/ nejen že se nedostavili, nýbrž dokonce se odvážili v místním kostele, který vzhledem k Olešnici je filiální, se sejít a v době, kdy zde /tj. v Olešnici/ byly konány služby Boží, konat veřejně svá cvičení pseudonáboženská a známost tohoto činu sem přinesli někteří lidé, více odtud vzdálení a procházející později zmíněnou vsí Prosetínem, a to také jsem hned oznámil prostřednictvím rektora kunštátského řediteli panství. V následujících dnech tato získaná vědomost byla nejmen potvrzena zprávou mnohých, nýbrž přistoupilo k tomu ještě, že své shromáždění v kostele i odpoledne opakovali.

Na svátek Panny Marie na nebevzetí, protože na službách božích v Olešnici mimo několik žen bylo sotva spatřit jednoho neb druhého /z Prosetína/, vzniklo z toho podezření, zda neučinili totéž, o co se pokusili neděli předešlou. A nezklamalo domnění, neboť od mnohých bylo oznámeno, že v onen svátek, jak ráno, tak i odpoledne, v době služeb božích, měli zase své shromáždění! A proto k získání pravdivých zpráv odebral jsem se sám 17. srpna do Prosetína a tam, jak od rektora, o němž vím že je dobrým katolíkem, tak od kostelníka jsem se dověděl, že všechny oznámené věci se zakládají na pravdě. Zamýšleje oběť mešní, poslal jsem pro klíče ke kostelníkovi, který přišel řekl, že klíče přes jeho odpor byly mu odňaty a již nevráceny, a co neví kostelník, byly tam a byly mně přineseny. Dal jsem tedy zvonit na mši sv., nato přišlo asi jen osm žen a pět mužských osob. Po mši svaté jsem řekl kostelníkovi, aby mi klíče od kostela donesl do školy, že si je chci vzít sebou do Olešnice.

Když jsem se přibližoval ke škole, viděl jsem u ní shromážděné muže počtem dvanáct, které, když jsem při míjení pozdravil, od nich rovněž jsem byl lidsky přivítán. Když jsem vstoupil do školy a kostelníkům dal najevo při jejich příchodu, že si chci vzít klíče sebou, všichni hned za nimi vstoupili. Jedn z nich ujal se slova a takto začal mluvit: "Pane faráři, máme nějakou stížnost." "V čem záleží," opáčil jsem. Na to: "Jsme obžalováni u pana ředitele kunštátského, ja o bychom se dopustili nějakých násilností vůči Církvi, ale my jsme nic takového neudělali." "Kdo vás tedy obžaloval?" řekl jsem. "My myslíme, že pan farář," řekl

mluvčí. Odpověděl jsem: "Mylíte se, jakým způsobem bych byl mohl vás obžalovat z nějakého násilí, když o žádném nevím. Zatím však v tom jste špatně učinili, že jste místo toho, abyste na svátek sv. Vavřince patrona farního kostela šli s procesím na služby Boží do Olešnice - jako vždy bylo zvykem - opovážili jste se sejít se v tomto kostele prosetínském a zpívat své zpěvy, ačkoli dobře víte, že podobná shromáždění, zvláště v době katolických hohoslužeb, jsou zakázána a vám nebylo povoleno veřejné vykonávání náboženství." Oni se snažili se vymlouvat, že se báli, aby se jim Olešničtí nevysmáli, když by přišli bez rúženců, a proto raději zůstali doma a chtěli Boha chválit zpěvem. Na to jsem odpověděl: "Doma zůstat, to by prošlo, ale sejít se v kostele a provádět veřejné vykonávání vašeho náboženství, to nikdo nepochválí, protože jste jednali proti zakazu." A na to oni znova odpověděli, že myslili, že dobře dělají!

Potom jiný z nich, jménem Martin Juren, takto mluvil: "Pane faráři, já se přiznávám a říkám zjevně, že my všichni, cokoliv jsme až dosud dělali, že jsme to dělali jen pro formu, abychom vypadali, že jsme katolíci a že to byla pouhá přetvářka, protože již po dlouhý čas jsme byli vždy těmi, za něž se nyní prohlašujeme." Jiný přidal: "Já se přiznávám, že jsem pro zdání nosil rúženic, ale že jsem se jej ve svém životě ~~ne~~ nemodlil." Zmíněný Martin Juren nejvíce litoval svých knih, které, když tam byli misionáři, nejprve sice zapřel, že je má, potom však ze strachu před trestem, jímž mu bylo pohoroženo, vydal; že by je nyní chtěl zpět. Když jsem mu ale řekl, že již dříve byly ~~je~~ spáleny, přestal. Dále říkal právě zmíněný Juren: "To však doufám, že, protože mnozí z nás jsou již starci a kráčíme tak říkajíc nad hrobem, kdyžby jeden neb druhý zemřel, nebude ze hřbitova vyloučen." Na to předněšení jsem odpověděl, že to já nikterak nemohu rozhodovat, to jen říkám, že v takovém případě já nebo můj nástupce učiníme, co nám bude poručeno. On však řekl: "Bylo by mi velmi bolestné, kdybych po toliké námaze a práci při stavbě tohoto kostela podstoupené, se mi nedopřálo, abych u něho mohl odpočívat." Na to jsem odpověděl: "Jestli v obcování církve římsko-katolické vytrváte, nikdo vás z kostela a ze hřbitova nevytloučí, jestliže však nyní o své újmě se od věřících oddělujete, setrváte-li v bludu až do konce, připište si to sami sobě, budete-li zbaveni na tomto svatém místě odpočinku."

Konečně si přáli ode mne, abych jim přece zanechal klíče od kostela zvenku, aby aspoň v den nedělní nebo sváteční mohli v kostele zpívat a zároveň se modlit. Odpověděl jsem: "Již jsem vám

řekl, že až dosud vám nebylo povoleno podobné veřejné vykonávání vašeho náboženství, nýbrž zakázáno, a proto také já, že jste již proti tomuto zákazu jednali, jsem povinen odejmout vám příležitost k dalšímu provinění odnětím klíčů, které, jakmile zde jich bude zapotřebí, vždy budou k mání!"

Po takové a podobné rozmluvě, vedené ve vší dobrotě a mírnosti, jsme se navzájem rozešli, když jsem je byl napomenul, aby se chovali pokojně. "edbajíce však na to, oni znovu v neděli jedenáctou /po sv. Duchu/ v obvyklou hodinu služeb božích měli své shromáždění na hřbitově v Prosetíně a vykonávali své náboženské cvičení, k čemuž přišli i mnozí z jiných vsí, zvláště z Louky; po našich službách božích /v Olešnici/ kostelník od nich poslaný, žádal ode mne klíče, a když jsem je odepřel, z důvodů, které jsem jim oznámil, oni přece se odvážili - nevím jak - otevřít kostel a tam znovu konat své cvičení.

V poniženosti toto oznamuji a zároveň poddaně žádám o laskavou informaci, jak se mám zachovat,

celé nejdůstojnější konsistoře biskupské
oddaný kaplan

Jiří Jaich, farář v Olešnici.

Dopis olešnického faráře dodnes dýchá bezprostředním vyličením událostí a rozhovorů v Prosetíně a je dokumentem o odhodlání prosetínských se již déle netajit svým přesvědčením, ale naopak a hájit myšlenku, že shromažďovat se, číst bibli, modlit se a zpívat není nic nedovoleného, zatímco olešnický farář zaujal v této nové situaci postoj: "Doma zůstat (tj. konat doma svou pobožnost!) to by prošlo, ale sejít se v kostele a provádět veřejně vykonávání vašeho náboženství, to nikdo nepochválí, protože jste jednali proti zákonu."

Týž den, kdy brněnská konsistoř poslala dopis olešnického faráře zemskému guberniu, nařídil krajský hejtman kunštátskému vrchnímu, aby předvolal dva prosetínské kostelníky na zámek do Kunštátu k výslechu. V protokolu, který byl při výslechu pořizen a který opět úřední instanční cestou od kunštátského vrchního přes brněnské krajského hejtmana přišel až k zemskému guberniu, máme druhý, velice zajímavý doklad o smýšlení prosetínských.

" Svědectví o prosetínských protestantech, kteří svémocně a násilně odebrali klíče tamního filiálního kostela a sice:

Zjištění dvou kostelníků jmény Jan Mašíček a Jan Placanda.

Za první: Jene Mašíčku, jak jste stár, jste dobrým katolíkem či jiného náboženství?

Jsem asi šedesát let starý, ženatý a jsem ve spolku s odpadlíky.

Za druhé: Jak jste starý vy, Jene Placando a jaké víry?

Je mně právě čtyřicet osm let a jsem rovněž jinověřcem.

Za třetí: Kde a komu jste poddáni?

Oba jsme poddanými kunštátského panství.

Za čtvrté: Když jste oba kostelníky a měli jste klíče od vašeho kostela ve svém opatrování, jak a od koho potom ve svátek sv. Vavřince se vaši Prosetínští zmocnili kostelních klíčů, vstoupili do kostela a odbývali tam svou pobožnost?

Všichni z Prosetína měli jsme jíti v onen den s procesím do Olešnice a v tom domnění jsme my kostelníci časněji než obyčejně otevřeli kostel; když jsme ale dlouho čekali a na procesí nikdo nepřišel, uzamkli jsme jej a nechali klíče na obvyklém místě v chrámové předsíni a odešli jsme oba kostelníci s hrobařem zcela sami do Olešnice. Když jsme odešli, přišla celá obec, vyhledali klíče, odemčeli kostel a odbývali v něm dopoledne i odpoledne volně své modlitby a pobožnosti.

Za páté: Kdo vlastně vyhledal klíče a odemkl kostel?

To nám není známo, poněvadž jsme vůbec nebyli doma.

Za šesté: Když jste se navrátili z Olešnice domů, bylo ještě shromáždění pohromadě a co se ještě přihodilo?

Když jsme se vrátili odpoledne z Olešnice domů, byli ještě pohromadě, šli jsme mezi ně a s nimi se modlili a zpívali.

Za sedmé: Kdo hned po skončení pobožnosti zamykal kostel a kam přišly klíče?

Když jsme se rozešli, oba jsme uzamkli kostel, vzali společně klíče a rozhodli jsme se, že si je nějakou dobu podržíme na svou zodpovědnost.

Za osmé: Jak dlouho a kolik dní jste si podrželi ty klíče?

Od sv. Vavřince do svátku Nanebevzetí Panny Marie připadla neděle, byli jsme toho dne opět v kostele a tam se opět modlili. Tak jako v den sv. Vavřince.

Za desáté: Co jste dělali ve svátek Nanebevzetí Panny Marie a jak jste tento svátek svátili?

Tak jako v jiné sváteční dny byl tento den námi svěcen a byly konány pobožnosti.

Za jedenácté: Když tedy pan farář po svátku Nanebevzetí Panny Marie přišel, co učinil v této záležitosti?

Když přišel, vyžádal si hned od mně, Jana Mašíčka, jako star-

šího kostelníka, klíče od kostela; já ale řekl, že je nemám a nevím, kde jsou; konečně poslal pan farář k druhému kostelníkovi, kde byly klíče na věšáku, jež si vzal /druhý kostelník/ na svátek Panny Marie k sobě; když pan farář převzal klíče, dal rozsvítit světla a četl zde mši svatou, po mši dal kostel uzamknout a klíče vzal sebou do Olešnice.

Za dvanácté: Přišli také nějakí lidé do kostela a účastnili se mše sváté?

Asi dvacát mužských a ženských osob bylo přítomno.

Za třinácté: Odešel pan farář ihned domů po té, co převzal klíče?

Ne, odešel ještě do školy, kam mu byly klíče doneseny; jak ale sousedé uslyšeli, že si bere klíče, ihned z nich dvanáct přišlo do školy a jménem celé obce žádali od něho klíče, aby jim je pan farář vrátil, aby mohli dál své pobožnosti vykonávat.

Za čtrnácté: Co jim na to odpověděl pan farář?

Že se musí nejdříve otázat své duchovní a světské vrchnosti a očekávat jejich další pokyny, načež nastoupil cestu a odešel domů.

Za patnácté: Byli jste vícekrát v kostele od doby, kdy vám odebral pan farář klíče a jak jste mohli dovnitř, když jste neměli klíče?

Od toho času, kdy nám byly odebrány klíče, nebyli jsme vícekrát v kostele, nýbrž jsme se scházeli nad hřbitovem a zde před kostelními dveřmi vykonávali jsme naše modlitby a zpěvy.

Za šestnácté: Mívali jste také svá kázání ve svých shromážděních?

Ne, žádné kázání, toliko jen výklady mezi sebou.

Za sedmácté: Z čeho sestávaly vaše výklady?

V Písmě svatém, ve kterém jsme se jeden od druhého vyučovali.

Za osmácté: Co rozumíte pod Písmem svatým?

Zákon Páně, podle kterého chceme celkem žít a zemřít a od něhož nehodláme nikdy ustoupit.

Za devatenácté: Násilné vniknutí do kostela bylo tedy vykonáno od vás otevřeně bez představy, zda činíte věc správnou nebo nesprávnou?

Mimo celkem jednohlasné vůle, aby kostel byl otevřen a v něm konána naše pobožnost, nebylo myšleno na nic jiného.

Za dvacáté: Nepomýšlíte tedy vůbec, abyste odstoupili od svých bludů a obrátili se k pravdivým zákonům katolického náboženství?

Ne, zcela ne, neboť nejsme přestupníky božích nařízení, nýbrž praví následovníci Krista a svatého Písma, od kterého nechceme odstoupit po dobu života.

Za dvacáté prvé: Chodili také do vašich schůzek jiní lidé z jiných osad mezi vás?

Ano, z okolních osad mužské a ženské osoby a přiklání se k nám den ze dne více a více lidí.

Za dvacáté druhé: Neodpadne nikdo z vás, kdo se hlásí k vaší víře?

Ne, zcela ne, neboť kdo jednou k nám přistoupí, ten nikdy nechce odstoupit, ~~nikdy~~ nýbrž pevně setrvává v tom, co jest mu podle Písma uloženo držetí a v tom po celý život beze změn je a setrvává.

Po všem svrchupsaném šetření nebylo v lidských silách vypátrati jednoho nebo druhého, který by byl schopen podati spolehlivé oznámení o původci svémocného vniknutí do tamějšího filiálního prosetínského kostela, zvláště když titíž ve všem a v každém zvláště jdou společně a pevně spolu drží.

• Hrad Kunštát 4.zář 1781

Jan Ant. Senský, vrchní

Jan Mašíček, starší kostelník

Jan Placanda, mladší kostelník "

Další kroky zemského gubernia svědčí o bezradnosti, co ve věci dělat. Dne 17.zář 1781 byl brněnské konsistoři dán příkaz,

"aby konsistoř nejen důrazně pokárala olešnického faráře, který svěřil klíče kostela bludařským lidem, ale také aby zařídila přijetí katolických kostelníků a aby klíče kostela nebyla tak špatně uschována."

Našel se tedy viník - olešnický katolický farář - ale co se má dělat s lidmi v Prosetíně, nikdo nevěděl. Nakonec byla celá věc poslána nahoru.

"Zmíněný případ oznamuje se co nejoddaněji české dvorské kanceláři a prosí se co nejpokorněji o nejmilostivější rozhodnutí, jak je třeba se v této věci zachovat."

Podání bylo do Vídně zasláno 17.zář 1781 a byla v něm položena otázka:

"Mají být prosetínští bludaři pro svémocné vykonávání bohoslužeb potrestáni... aneb jak by se mělo postupovat v této věci?"

Gubernium požádalo o rozhodnutí českou dvorskou kancelář,

"poněvadž podle současného nejvyššího zákona byl sice zrušen rozdíl mezi katolickými a protestantskými poddanými, ale za to protestantským poddaným nebylo povoleno veřejné a svobodné vykonávání náboženství."

Vidíme z toho, jak složitá situace vznikla tím, že Josef II. zrušil dosavadní protireformační patenty a rozdíl mezi katolickými a protestantskými poddanými, ale přitom nevyhlásil pro protestanty náboženskou svobodu. Zatímco ve Vídni Státní rada podporovala císaře v tom, aby po prvním kroku udělal i druhý, dvorská kancelář všemožně brzdila císařův postup. Dvorská kancelář byla proti dalšímu uvolnění a připouštěla, že by se protestantům mohlo dovolit "privatissimum religionis exercitium" - to jest co nejsoukromější vykonávání náboženství.

Víme-li o tomto postoji dvorské kanceláři k chystané toleranci, ani nás nepřekvapí dvorní dekret (vydaný jménem císaře!), který dostalo zemské gubernium od dvorní kanceláře v prosetínské záležitosti 8. října.

"Má být ostře pátráno po původcích a tito, když se přiznají nebo budou usvědčeni, mají být potrestáni šestitýdenní veřejnou /nucenou/ prací, při čemž gubernium má jim objasnit jejich odvážný nanejvýš trestný krok, že svémocně vykonávali veřejně bohoslužby svého náboženství bez dovolení světské vrchnosti ve veřejném kostele vládnoucího náboženství... a má se zakázat celé obci takové podnikání pod /hrozbou/ nejtvrdějších trestů."

Příkaz ostrých výslechů a trest šest týdnů trvajících nucených prací byl velmi tvrdý vzhledem k tomu, že olešničtí evangelíci, včlenění a vyslyšení v červnu téhož roku nebyli vlastně vůbec potrestáni.

Dekret dvorské rady byl vydán 8. října. Dne 15. října vydalo gubernium příkaz, aby dvorský dekret byl zaslán krajskému hejtmanovi s rozkazem,

"aby objasnil nejdříve obci Prosetínu jejich odvážný a nejvyšší trestný krok... aby zakázal celé obci další takové podnikání... aby ostře pátral po původcích toho činu, aby je pohnal k zodpovědnosti... aby bylo možno uložit trest, vyměřený nejvyššími místy."

Snad na základě tohoto příkazu byli zatčeni a drženi ve vězení v Olešnici Martin Juren a Jan Kliment spolu se svými rodinami, o nichž se v pozdějších zápisech obecní kroniky dočteme, že čekali,

že budou odesláni na galeje, když tu najednou byli z vězení vyhnáni a ke svému překvapení uslyšeli ze sousedního domu zpěv bratrské písně: "Ó slunce spravedlnosti, máj Pane Ježíši" a dovědli se, že byla vyhlášena náboženská tolerance.

Ve Vídni se totiž od začátku září horečně jednalo. Na začátku září Státní rada schválila císaři anonymní "Úvahu o náboženských rozdílnostech", v níž se hájila myšlenka volnosti svědomí. Po tomto jednání ve Státní radě vydal císař 13.září Nejvyšší rozhodnutí, ve kterém projevil vůli, aby evangelíkům a pravoslavným se všude povolily soukromé bohoslužby a aby se tak náboženská tolerance všude uplatnila.

Evangelíkům a pravoslavným se tímto rozhodnutím povolovaly modlitebny ovšem bez věže, zvonů a bez vchodu z ulice - a bohoslužby v nich. Císař Nejvyšším rozhodnutím z 13.září už vyhlásil toleranci - ale tato tolerance měla být prováděna v tichosti, v jednotlivých případech pouhými dispensacemi. Jen tam, kde se evangelíci sami přihlásí, má se vyhovět jejich žádosti a má jim být dáno povolení, aby si opatřili modlitebny, kazatele, fary, školy a j. Nejvyšší rozhodnutí z 13.září byla tichá, neveřejná tolerance bez patentu.

Proč císař 13.září vyhlásil zásady i způsoby provádění tolerance jakoby tajně, přestože ho Státní rada v jeho názorech a rozhodnutích jednoznačně podporovala? Jistě pro silný odpor dvorských kruhů, které nechtěly připustit, aby evangelíci byli veřejně uznáni. Důvod však mohl být hlubší. Nebyl Josef II. v podstatě přesvědčen, že náboženství je soukromá záležitost každého jednotlivce a nemyslel tedy, že bezpráví činěné na evangelících se odstraní tím, že se jim dá možnost soukromého náboženství?

Do toho přišla žádost olešnických evangelíků, kterou osobně císaři předal Řehoř Jakubec a rozhovor s ním. Řehoř Jakubec dovedl císaři nejen odpovědět jasně na otázky týkající se Večeře Páně, ale vysvětlil císaři, proč je pro evangelíky nezbytné, aby měli svůj kostel, své místo, kde by se mohli veřejně shromažďovat. Takřka současně přišly do Vídně zprávy o tom, že v Prosetíně se už taková veřejná shromáždění evangelíků konají. A tak císař 6.října dal svým rádcům na uvážení, neměla-li by se jeho zářijová rozhodnutí dát přece jen něčím vhodným způsobem na veřejnost. Státní rada zveřejnění schválila 13.října vyložil císař dvorské kanceláři své Nejvyšší rozhodnutí z 13.září a trval na jeho zveřejnění. 20.října byl návrh znova Státní radou přezkoušen a upřesněn a tak vznikla definitivní podoba Tolerančního patentu, který byl vydán pod datem 13.října 1781

a rozeslán zemským úřadům 27. října. Podle Tolerančního patentu bylo vrchnostmi dovoleno evangelíkům i pravoslavným vykonávat veřejně obřady svého náboženství.

Vydáním Tolerančního patentu lze jediné vysvětlit, proč v prosetínské záležitosti bez jakéhokoliv nového podnětu zdola bylo 26. října vydáno Dvorskou kanceláří "další nejvyšší rozhodnutí", které se nejen tónem, ale i věcně podstatně liší od předchozího rozhodnutí z 8. října. V prvním dekretu se přikazovalo "ostré pátrání po původcích a ti, kteří se přiznají nebo budou usvědčeni, mají být potrestáni..."

V druhém se nařizuje, "aby krajský hejtman se odebral na místo, předvolal obec, ukázal jim na zneužití propůjčené milosti a vybídl je, kteří dali podnět k této události, aby se sami přihlásili se slibem, že zakročí o menší jejich potrestání, jestliže kajícně uznají svůj přestupek... dá přednost mírnosti a bude jim odpuštěn zasloužilý trest věznění. V případě však, že by vybízení krajského hejtmána nic neprospělo... je třeba postupovat podle právních předpisů."

Na základě tohoto druhého dekretu došlo v Prosetíně k jednání, o němž se nám zachovalo "dobré zdání" brněnského krajského hejtmána z 9. listopadu 1781.

"Povinně vykonáváje příkaz vysokého úřadu, vypravil jsem se časně ráno 5. t. m. /listopadu/ z Brna a odebral jsem se do Kunštátu, kam jsem přibyl pozdě odpoledne, tam jsem přenceoval a šestého ráno o sedmé hodině jsem se odebral do vsi Prosetína, vzdálené dvě hodiny cesty, přibyl jsem tam o deváté hodině a sestoupil jsem u tamějšího rychtáře, kde jsem také započal s nařízeným vyšetřováním. Zde bylo postaráno vrchnostenským zástupcem, se mnou tam přibylým, aby byla celá obec prosetínská předvolána k tomuto vyšetřování, která se také objevila, kromě několika, kteří odjeli z domova a byla předpuštěna / / před stůl komise.

V tomto shromáždění jako základ vyšetřování byl celé obci nejprve vytčen v její české mateřské řeči jejich svémocný nejvyšší trestný přestupek, jak o něm byla komise do nejdůraznější vyrozuměna, a jak se obec nejvyšší trestně prohrála svým tak náramně odvážným násilnickým krokem.

Konečně, poněvadž prosetínským bludařům bylo slíbeno podle rozhodnutí vysokého úřadu, spočívajícím na nejvyšším dvorním dekretu, že komise neopomine účinně zakročiti na vysokých místech o zmenšení nebo úplné odpuštění hrozícího nejtěžšího potrestání "jestliže se dobrovolně přihlásí pobořovatelé, kteří dali popud k odňatí klíčů kostelníkům a vykonání modliteb v temném českém katolickém kostele a kajícně se přiznají k tomuto svému přečinu". Na toto sdělení předstoupil ze zástupu shromážděné prosetínské obce Tomáš Štěpánek zcela neohroženě před stůl komise a celý příběh, jak se to s těmi klíči stalo, vyložil neokryvaně in foramlibus.

Na desátý srpen již uplynulého měsíce připadá svátek patrona mateřského kostela v městysi Olešnici, t. j. svátek sv. Vavřince a toho dne mají Prosetínští jako farníci ve zvyku jíti každý rok obvyklým procesím ze svého filiálního kostela. S tímto úmyslem se shromáždil lid téhož dne v řečeném prosetínském filiálním kostele a ve stanovenou hodinu odešlo obvyklé procesí do zmíněné Olešnice; většina z obyvatelů se však nezdůčastnila obvyklého procesí, neboť jim bylo od farníků častěji hořce vytýkáno, že vykonávají svou pouť bez rážence, který je přece slušné znamení pravého římsko-katolického křesťana. Prosetínští, kteří takto doma zůstali, rozhodli se vykonati tohoto slavného dne svou pobožnost ve filiálním kostele a v tomto smyslu se shromáždili na hřbitově a když se chtěli hromadně odebrat k pobožnosti do kostela, našli jej zavřený. Na to se stalo, že se rozhodli vyhledat klíče, které také Jan Vavruška, Martin Jurejn a Jakub Fučík našli po velikém hledání v předsíni kostela. Jiné pak otevřeli dveře kostela a vykonali v něm evangelickou bohoslužbu podle svého způsobu zpěvem a modlitbou.

To vše udělali v domnění, že jim nebude zbraňováno vykonávat jejich pobožnost v jejich filiálním kostele, poněvadž římsko-katolická víra se od jejich evangelické velmi málo liší.

A poněvadž o všech hořejších údejích potvrdili přítomní: Jakub Zelinka a pak oba kostelníci Jan Mašíček a Jan Placanda, že spočívají na pravdě a také uznali, že nejenom nahoře rozvedené oznámení je pravdivé, ale i to, že nebyly násilně odňaty kostelníkům klíče, skryté u vchodu kostela, za takového stavu, ačkoli Jan Vavruška, Martin Jurejn, Jakub Fučík odejeli do Vídně, aby tam přijali Večeři Páně a tedy nebyli doma a nemohli být vyslechnuti o skutkové podstatě svého přestupku, přece Tomáš Štěpánek ještě s několika ze shromážděné obce předstoupil před vyšetřující komisi a nejenom uznal chybu spáchanou tím, že vykonávali pobožnost svéaocně v tamějších kostele, ale také prosil o nejmilostivější prominutí hrozícího trestu.

To vše předkládám poslušně podle své služební povinnosti na nejmilostivější vědomí a jsem současně toho nesměrodatného ná- zoru, aby prosetínským poddaným, když tito vykonali svou pobožnost v tamějším filiálním kostele z čisté nerozváženosti, nepředvídají- ce, jaké následky by z toho mohly vzniknout a jaké tresty by z toho vyplývaly, a přece bez dalšího vyšetřování přiznali skutkovou pod- statu a kajícně /svůj přestupek/ uznali, aby jim byl milostivě hro- zící trest, i když ne zcela prominut, alespoň zmenšen.

Slavného císařsko-královského zemského gubernia
ponižený služebník Karel Fridrich Cr.v.Zollern."

Škoda, že se nám o prosetínských událostech nezachovalo vy- právení pamětníků! Kdo ví, jak by vyznělo jejich podání! V úředních lejštech, zachovaných ve zprávách gubernia je celý případ uzavřen:

" Když se uvedení pobuřovatelé nejen sami přihlásili... ale i tento svůj přestupek kajícně uznali, upouští se pro tentokrát od jejich zaslouženého citelného potrestání" a končí se "co nej- důraznějše s pokůžkou, aby očekávali citelný trest při příštím podobném podniku."

Gubernium zřejmě neumělo jednat se svými podřízenými jinak, než jim hrozit. Celá záležitost začala tím, že přišlo udání, že 10.srpna měli evangelíci svoje veřejné shromáždění v prosetínském kostele a na hřbitově. Vyšetřování bylo skončeno v listopadu 1781, kdy takováto shromáždění byla povolena Tolerančním patentem. Nač ty hrozby? Úřední zprávy, zachované v aktech gubernia, jsou samo- zřejmě jednostranné. Ale pozornému čtenáři jistě neuniklo, jaký je rozpor mezi zprávou krajského hejtmána, který přímo v Prosetíně bž věc vyšetřoval a úředním závěrem o celé věci. Žádní pobuřovatelé se sami nepřihlásili, nic kajícně neuznali. Naopak v době, kdy do Prosetína přijel krajský hejtman, v obci vůbec nebyli! Úřad chtěl - vlastně podle dvorského dekretu musel - celou věc smírně ukončit a více méně ututlat, a to se i stalo.

Co způsobilo tento citelný posun v jednání? Proč najednou zá- leželo především úřadům,, aby se celá věc smírně ukončila, proč úřady ustoupily od původního úmyslu veřejné shromáždění v Prosetí-

ně důkladně vyšetřit a exemplárně potrestat? Jistě vydání Tolerančního patentu. Ale jak to, že tento patent byl vůbec vydán - přes odpor Dvorské kanceláře, přes odpor vládnoucích kruhů katolické církve a proti původnímu císařovu úmyslu vyhlásit toleranci jako soukromé právo jednotlivce na osobní náboženské přesvědčení, které se však nemá projevovat na veřejnosti?

Vyostřeně řečeno, císař Josef II. byl k vydání Tolerančního patentu donucen. Předně strachem, aby se neopakovaly bouřlivé události z roku 1775 - 1776, kdy se na Valašsku lidé začali hromadně hlásit ke svému přesvědčení. Za druhé novými a novými peticemi, podávanými jednotlivci nebo skupinami vždy znovu a na nejružnějších místech a z nejružnějších stran, tedy překvapujícím zjištěním, že nejde o lokální záležitost, ale vlastně o celou Moravu (Valašsko - jižní Morava - Vysočina).

Také se ukázala neudržitelnost původní císařovy myšlenky, že stačí lidí přestat pro jejich přesvědčení pronásledovat a že náboženské přesvědčení je soukromou záležitostí jednotlivce. Svoji významnou úlohu tu sehrálo i prostonárodní náboženské hnutí, které se ve formě deismu začalo šířit mezi evangelíky i mezi katolíky díky obecné duchovní prázdnotě.

Toleranční patent byl vydán především díky těm bratřím z Valašska, Nosislavě, Klobouk, Olešnice, Prosetína...kteří se ještě před jeho vydáním otevřeně hlásili ke svému přesvědčení a začali se shromažďovat veřejně ke svým bohoslužbám "podle Zákona Páně". 4)

1) Řehoř Jakubec je nesprávně v historické literatuře uváděn pod jménem Jiří Jakubec.

2) O všech těchto událostech se zachovala obšírná německy psaná zpráva olešnického katolického faráře Jiřího Jaicha, kterou otiskl František Bednář v známé publikaci: Zápašky moravských evangelíků o náboženskou svobodu v letech 1777 - 1781 na str. 570 nn.

3) Protokol sepsaný v Kunštátě s občany olešnickými dne

12.června 18781. Originál: Místodrž. arch. R 11, 48-54.

Některé zajímavé otázky a odpovědi ^{Rehni Jakuba} ve výtahu volně přeloženém:

"... 2) Když přiznáváte také, že máte větší množství knih, které duchovenstvo pokládá za kacířské, kolik jich tady máte a které jsou to knihy - jmenovitě?

Tyto: Sloupek ohnivej, Rajská zahrádka, Kancionál, Bibli, Hystorické kancionál, Královna církev, Sedm Řetiazů, Jesus Syrach, Evangelium, Katechismus.

Na prodej pak, které jsem si před rokem v Brně, v Praze a v Litomyšli koupil, a to: Rajská růže, Malá štěpná zahrada, Červená rážička, Budičky, Rajská křížová cesta a pro děti tabulky, tabulky písmenek, knížky pro ministranty.

3) Byl jste nedávno také v Nosislavi; proč jste tam šel?

Abych zvěděl, co se tam s nimi děje, protože takové věci by se mohly dít také s námi.

4) A co se tedy s nimi děje?

Byli tam vyslýcháni tak, jako já tady, i v Brně byli vyslýcháni; nyní byla ta /sporná/ věc poslána k Jeho Majestátu, co z toho místa vyjde, to se právě zde dovíme; toto memorandum bylo podáno jménem celého kraje.

5) Co vás vedlo k tomu, dát se na cestu do Nosislavi, abyste se dověděl o těch věcech?

Víra.

6) V čem tedy spočívají vaše pochybnosti, které máte o křesťanském katolickém náboženství?

/Pouti/ Procesí, uctívání obrazů a soch, slavení svátků, pak to, že se nám nekáže slovo Boží podle svatého Písma, posty, zpověď jednotlivce knězi, představa očistce, výrazné povyšování nynějšího papeže ve srovnání se sv. Petrem a proto také naprosto nemůžeme nynějšího papeže uznávat za hlavu církve, nýbrž hlavou církve je Kristus Pán sám. Také procesí a veřejná modlitba u soch. - Setatně všechno ukazuje sepsané vyznání víry, v němž písemně memorandum podali Nosislavští jménem celého brněnského kraje Jeho Majestátu.

Dále prohlásil tento Řehoř Jakubec, že jen v kunštátském panství se může počítat tisíc i mnohem více lidí jeho víry.

Řadu opisů, pečlivě označených archivními signaturami, dále překlady z úřední, dnes už těžko srozumitelné němčiny a latiny pořídil Bohumil Rozbořil, archivář brněnského zemského archivu. Jako horlivý člen brněnského českobratrského evangelického sboru

pořizoval výpisky z nejrůznějších archivních fondů pro evangelické sbory na Vysočině i jinde. Podobné opisy a výpisky pořídil pro obecní archiv v Olešnici. Zde citované dokumenty jsou v opisech v archivu Českobratrského evangelického sboru v Prosetíně badatelům přístupné.

- 4) František Bednář již citovanou publikaci končí těmito slovy: "Není sporu, že osobní stanovisko Josefovo bylo oficiálně rozhodujícím prvkem při tomto ediktu... Neméně závažným činitelem však byli tajní evangelíci sami, kteří si ani neuvědomili, jak přivedli rakouskou církevní praxi do situace, jež byla... nemožnou. Možno tvrditi, že si oni "tiší v zemi", představující "skryté semeno" náboženské svobody vydobyli. ...

Evangelíci moravští mají v dějinách lidstva zásluhu, že svou houževnatostí a svým odbojem proti násilí ve věcech svědomí dali vídeňskému dvoru popud, aby ... postavil se na stanovisko, které český lid před Bílou horou zaujímal jako samozřejmost, - uznání svobody svědomí ve věcech náboženských. V tomto smyslu možno bez nadsázky tvrditi, že toleranční patent byl činem, který celé říši vydobyl český utlačený prostý člověk."

III

Hnutí za náboženskou svobodu počal^o roku 1775 na Valašsku. Toho roku katoličtí misionáři vyzvali lid, aby se svobodně hlásil ke svému náboženství, že byla vydána toleran^{ce}. Chtěli lstí zjistit tajné evangelíky. K jejich údivu a pobouření úřadů se přihlásila většina obyvatel asi ze šedesáti obcí. Nastalo horečné vyšetřování, zatýkání a věznění vůdců, trestání bitím ale současně i porady na nejvyšších místech, jak vzniklou situaci řešit. Josef II doporučil 19. června své matce, císařovně Marii Terezii, aby vyhlásila svobodu víry pro nekatolíky. Marie Terezie se k tomuto kroku neodhodlala, naopak opakovala dřívější příkré ~~polit~~ reformační příkazy. Hnutí na Valašsku se tím už zastavit nedalo.

Tamní evangelíci začali houfně navštěvovat bohoslužby v Těšíně a na Slovensku, přes to, že na hranicích a horských stezkách byli postaveni "portáši", kteří měli příkaz, lidi putující do evangelických kostelů zatýkat nebo rozhánět. Dopadení a vyslychaní lidé se veřejně přiznávali ke své víře a jejich předákové při nejrůznějších příležitostech žádali o svobodu pro své náboženství.

Tak v březnu 1779 podali v Těšíně knížeti Repinovi (který se jako zástupce Ruska účastnil tehdejších mezinárodních porad) žádost, aby jim vymohl náboženskou svobodu. V květnu 1780, při cestě Josefa II přes Moravu do Ruska, ve Vsetíně podali tři Valaši jménem třiceti pěti obcí žádost o svobodu. Mluvili s císařem jako tajní evangelíci a nebyli ztrestáni, naopak je císař milostivě vyslechl. Koncem téhož roku Marie Terezie zemřela a Josef II hned po svém nastoupení 31. prosince 1780 zrušil náboženské komise, které od povělohorských dob pečovaly o potlačení kacířů a ničení starých českých knih.

V březnu 1781 nakázal Josef II, že nikdo nesmí být pro víru přestěhován, v květnu zastavil vyhledávání kacířských knih a v červnu zrušil platnost dosavadních protireformačních patentů.

Nástupu nového císaře, přesvědčeného o nutnosti "osvícené" vlády využili okamžitě evangelíci v Uhrách, kteří sice po roce 1627 si udrželi právo na náboženskou svobodu, ale toto jejich právo bylo neustále porušováno. Právní zástupce uherských evangelíků ve Vídni, agent Samuel Nagy napsal císaři podrobný historicko-právní rozklad o právech uherských evangelíků a předložil jej 22.ledna 1781 císaři spolu se žádostí, aby byla uherským evangelíkům obnovena a zachována jejich stará práva. V dubnu 1781 přijal císař zástupce uherských evangelíků, kteří žádali o totéž.

Zprávy o jednání a příklad valšských evangelíků povzbudili evangelíky v Nosislavi u Židlochovic, takže se obrátili v květnu 1781 na císaře Josefa II se žádostí o povolení svobodných bohoslužeb.

S nosislavskými byli ve spojení evangelíci v Olešnici. Jejich předákem byl Řehoř Jakubec /nesprávně v historické literatuře uváděný pod jménem Jiří Jakubec/.

Řehoř Jakubec pocházel z Prosetína. Byl to vyučený krejčí. Při tom v Prosetíně učil děti číst a psát a působil jako kantor. Byl znám jako tajný evangelík. Po smrti své první manželky se přišel do Olešnice do domu č.112. Zakrátko se stal hlavou evangelíků v Olešnici i v okolí.

V červnu 1781 vystoupil v Olešnici Josef Člupek proti nošení korouhví při procesí. Farář jej dal zatknout. Tehdy se dostavil na faru Řehoř Jakubec a v rozhovoru s kaplanem se otevřeně přiznal ke svému přesvědčení. Byl také zatčen a spolu s ním bratři Eliškové, z nichž jeden prodával

zakázané knihy a druhého udal kaplan v Sulkovci, že vystupuje proti svěcení škapulířů.

O všech těchto událostech se zachovala obšírná, německy psaná zpráva olešnického katolického faráře Jiřího Jaicha, kterou otiskl František Bednář v známé publikaci: Zápasy moravských evangelíků o náboženskou svobodu v letech 1777- 1781 na str. 570 n.

Jiří Jaich, původem svitavský Němec nastoupil ~~xx~~ v Olešnici jako farář po smrti nesnášenlivého Martina Grynwalda. Podle olešnické kroniky to byl dobrák, který se nikdy nenaučil pořádně česky a nebyl proto "rád slyšen". U své církevní vrchnosti taky nebyl zřejmě příliš dobře zapsán. O všem, co se v jeho farnosti dělo, psal na konsistoř obšírné dopisy, které jsou pro nás jedinečným dobovým dokumentem. Jaichovu zprávu o olešnických událostech v červnu 1781 musíme číst s vědomím, že ji psal katolický farář pro svoji vrchnost jako udání i jako ospravedlnění toho, proč dal několik svých farníků zatknout i jako dotaz, co s nimi má dál dělat. Při četbě musíme mít stále na mysli, jaká byla tehdy situace - na úřadech nejistota, jaký vítr povane za vlády nového císaře, známého novotářskými názory, mezi lidem touha po změně, touha po svobodě vyznání, znásobená bídou, robotou a nevolnictvím.

32

Zpráva faráře Jiřího Jaicha z Olešnice na Moravě o tamních
událostech náboženských.-Orig.-Místodrž.arch. R 11, N 48-54.

9. června 1787

Obširná zpráva o tom, co se v těchto dnech v Olešnici událo.

Nedávno se konala pobožnost u sochy sv. Jana Nepomuckého. Bylo
prý slyšet nějaké hanlivé řeči proti ní, a to mě přimělo k tomu,
že jsem tu a tam někomu domlouval, zejména zdejšímu radnímu Frant.
Weinarovi. Ten však to, co proti němu bylo řečeno, částečně popřel,
částečně řeči překrucoval a tak silně se hájil, že jsem ho nemohl
zcela přesvědčit; proto jsem ho jen napomenul a propustil ho bez
trestu až na další výslech. Dal jsem si však zavolat Josefa Člupka,
který jednomu z mých spolehlivých farníků jménem Matyáš Šulák,
když tomu Člupkovi řekl, že nyní se už nebudou nosit cechovní pra-
pory při procesí na svátek Božího těla, Člupek se vyjádřil takto:
"Co na tom záleží, vždyť tento svátek a procesí jsou stejně lid-
ský vynález, a svůj původ mají od jedné ženské jménem Juliana za
papeže Urbana IV. před víc než 500 lety. Juliana přišla kdysi s
tím, že viděla měsíc v úplňku a přece trochu zatmělý, a předstíra-
la, že slyšela hlas z nebe a že má duchovní vrchnosti oznámit, aby
byl zaveden a každoročně slaven svátek Božího těla. A protože pa-
pež Urban tuto Julianu miloval, udělal prý jí to k vůli."

Když jsem to pak tomu Člupkovi vytkl, přiznal, že o takových vě-
cech mluvil a že o tom četl v knížce s názvem "Kralowna Czyrkev".
On však že myslí, že to není správné, poněvadž sv. Pavel v 1. e-
pištole Kor. ve 14. kap. praví, že ženy mají v církvi mlčet a ne-
míchat se do věcí duchovních. Namítl jsem mu, že papež Urban na
prosebné oznámení této Juliany se radil se svými kardinály a když
to vše vyšetřili a uznali za správné, pak teprve byl tento svátek
ustanoven. To mu však nestačilo, nyráz trval na tom, že je to
jen výmysl lidský.

Dále: když ten shora jmenovaný farník mu řekl: Nyní se u nás za-
vádí zase krásná pobožnost, totiž Křížová cesty, tu mu Josef Člu-
pek odpověděl: "Milý Šuláku! jen počkej chvíli, nebude dlouho
trvat, a vyhodí se také tyto křížové obrazy oknem ven, jako se
musely odstranit obrazy apoštolů".

Tyto obrazy apoštolů byly po poslední generální visitaci na pokyn
vyslaného inspektora, po němž pak došel biskupský vzkaz, s naše-

ho kostela vyklizeny, poněvadž se shledalo, že jsou příliš malé a proporcemi neopovídají prostoru.

Když jsem mu to vytykal a ptal se po příčině, proč se takové věci staly, tu se bez rozpaků nejen přímo a drze přiznal, nýbrž takové hned připojil příčinu: "Protože totiž obrazy jsou proti sv. Písmu, neboť Bůh v Exodu v 20. kap. výslovně nakázal - Neučiniš si rytinu ani jiné podobenství atd.---- Když jsem mu naproti tomu řekl, že musí číst celý text, kde je dále psáno, nemáš je ctít ani jim sloužiti", což my katoličtí křesťané neděláme, nýbrž když se před obrazem klaníme, klekáme nebo prosíme, prokazujeme patřičnou čest tomu, koho obraz představuje, " a tak dál jsem vysvětloval, ještě nepřestal, ale tvrdil znovu a znovu, že to není dovoleno, že je to v Písmu zakázáno a že se žádné obrazy trpět nemají.

Pro tuto tvrdohlavost a mnoho jiných drzých a hrubých řečí dal jsem ho jedním mladým soudcem vsadit do vězení. Tam stále ještě tvrdohlavě stál na svém a několikrát vypovídal, že se už nemohl na to dívat, jak lidé v kostele chodí od obrazu k obrazu a klekají před ním.

Brzy nato přišel Řehoř Jakobec a za mé nepřítomnosti /poněvadž jsem byl na poli/ stěžoval si panu kaplanovi, totiž že mu lidé dávají všeliká hanlivá jména a mezi jinými jej také nazývají ka-cířem. Pan kaplan mu odpověděl, že se mu neděje asi žádná křivda, a že si tedy zaslouží, aby ho tak jmenovali, z těch a z těch příčin, které mu uvedl: zvláště proto, že jste široko daleko znám jako biskup těch, kteří se bouří proti našemu katol. učení.

Nato Jakobec s ním měl mnoho slovních sporů, napadl ho hrubými a drzými řečmi, nepokrytě vyznal, že věří, že není dovoleno zřizovati k počtě sochy a obrazy, že všem je dovoleno čísti bibli a není třeba výkladu, protože Písmo je jasné a snadno srozumitelné, a že jezuitský řád byl zrušen, proto, že k bibli přidal poznámky a výklady. Sám v sobě tento Jakobec vypověděl, že je si jist, že on má všechny dary Ducha svatého; my však katoličtí kněží, nejsme nic víc než farizeové, kteří svým učením lid sváděli, pravdu potlačovali a lidi nasádali k tomu, aby se přidržovali lidských nálezků, slovo Boží, totiž bibli a jiné knihy, jim odníмали, do království nebezpečného nevešli a těm, kteří chtěli do něho vejít, v tom bránili. - Nakonec ještě řekl drze: "Abyste veděli, já mám

takové knihy, kterým vy říkáte kacírské, ale nemyslete si, že vám je vydám. Nebojím se vás, vždyť nejsem sám, je nás už přes tisíc jen na kunštátském panství."

Tyto dva poslední body vedly mého pana kaplana k tomu, že zavolał rychtáře a toho darebáka dal do vazby, až do mého příchodu. Jeho jednání jsem také schválil /když jsem si o všem, co se událo, opatřil podrobnou zprávu/ a požádal městského soudce, abychom oba, totiž Jakubce a Člupka, drželi ve vazbě, dokud na zprávu, kterou jsme poslali, nedojde od vrchnostenského úřadu další nařízení, co máme dělat.

Na toho Jakubce jsme už dlouho měli podezření, že není dobrý katolík, ale nemohli jsme nikdy najít pravý důvod; nyní však, když svou zlobu sám tak odhalil, není už pochyby, že je zjevný a zatvrzelý kacír, a právem se domníváme, že také jiné, dříve pravé katolické křesťany přivedl do bludů. Prosetínští prý sami přiznávají, že on, Jakubec, když u nich býval v kostele jako zpěvák, byl hlavní příčinou toho, že se dostali tak daleko do bludů. Také zde v Olešnici mnohá manželka si stěžuje, že její muž od té doby, co častěji docházel k Jakubcovi, nemá dobré mínění o uctívání Boží matky a jiných svatých ani o vzývání jich a vůbec i jiných dobrých věcí si necení. A právě proto, jak zdejší rada, tak veškerá ještě věrně katolicky smýšlející obec si toužebně přeje, aby vyšším prostřednictvím milostivé vrchnosti byl z jejich obce vyloučen, vzhledem k tomu, že podle jejich zemských zákonů nemá žádný kacír být statkářem.

Tím by se nejlépe odpomohlo zlu, které se už tak daleko šíří; zvláště jiným by to pak bylo zvláště odstrašujícím příkladem a dali by se vést k jiným, lepším myšlenkám.

A konečně abych řekl také o Ignáci Pelíškovi, chci ještě dodat, že když jsem panu děkanovi v Poličce dal zprávu o jeho útěku - my jsme totiž, jak jsem dříve řekl, měli v úmyslu jej zajistit - tu mi pan děkan na tu zprávu odpověděl takto a to latinsky i česky: Lituji, že útekem J. Pelíška další vyšetřování bylo přerušeno; bylo by bývalo jistě ještě více vyšlo najevo, komu prodal zakázané knihy. Mezitím mohl jeho mladší bratr Tomáš Pelíšek lecos objasnit. Neboť Josef Filipi nebo Lexa o něm vypověděli toto: " Bratr Ignáce Pelíška přišel jednou ke mně pro peníze za knihy, které mi Ignác přinesl, protože jsem mu je všechny nezaplátil najednou, bylo to na den Šimona a Judy a jeho bratr byl také s ním.

Jiný svědek proti těmto dvěma bratřím je Matěj Boháč z Fusté Rybné

který vypovídá toto:

"Na svátek Šimona a Judy vzkázal mi Josef Filipi po své ženě, že u nich jsou lidé z Olešnice s knihami. Pobyl jsem u nich a viděl je, byli to Ignác Pelíšek a jeho mladší bratr. Měli knihy v pytli! Z toho lze soudit, že Tomáš Pelíšek byl zprostředkovatelem těchto knih /roznášel tyto knihy/. Můžeme tedy po odchodu Ignáce Pelíška se dotázat také toho Tomáše.

Abychom však věděli, jakou vedoucí osobou byl ten Tomáš Pelíšek, přikládám zprávu, kterou mi dal p. páter Jan Linhart, kaplan ze Sulkovce. Zní takto:

Když jsem se tajně dověděl, že Tomáš Pelíšek skutečně mezi mými farníky rozsívá různé kacířské řeči a bludy, přál jsem si velmi jednou ho zastihnout, neměl jsem však nikdy příležitost, až 12. května t. r. tu jsem seděl u tesaře, který mi vyškátral nějaké pahýly hrušní; tu šel náhodou Tomáš Pelíšek cestou sem a nemohl jít kolem nás. Když jsem ho poznal, vzal jsem mu jeho ranec a řekl: "Pojď, mám s tebou o něčem důležitém mluvit; ale poněvadž nemám právě dnes dost času, přijdeš ke mně v pondělí a můžeš si svůj ranec odnést".

Nebyl s tím spokojen, žádal své věci zpět a řekl, že v pondělí nebude mít čas, musí jít za svou prací a starat se o živobytí. Mám-li s ním co mluvit, mám mu prý říci hned, co to je. Šel jsem s ním tedy k Václavu Marečkovi do chodby a vytýkal mu nejprve, proč zase mluvil proti škapulíři a co má proti tomu. On odpověděl: "Ano, mluvil jsem proti tomu a říkám to zas, že všichni, kteří nosí škapulíř, jsou modláři. "

Otázka: Čím to chceš dokázat?-

Odp. : Z proroka Barucha.

" Ale rozumíš také Písmu ?

" Ano

" Jak a jakým prostředkem?

" Vnuknutím a osvědčením Ducha svatého.

" Odkud víš, že máš Ducha sv. ?

" Protože jsem pokřtěn a každý, kdo je pokřtěn má Ducha svatého.

" Jak to může být, že jsi osvědčen Duchem sv., ale věříš jinak, než učí obecná křesťanská církev, které je pomoc D.sv. zaslíbana?

I mně je zaslíbena a že správně věřím to mi dosvědčují knihy.

" Máš a čteš také knihy?

Odp.: Zajisté

" Snad jsou to zakázané knihy?

" Teď je dovoleno číst všechny knihy.

Útázka: Jsi snad stejného smýšlení jako tvůj bratr Ignác, který v Telecíma v Čechách prodával evangelické knihy?

Odpověď: Ano, já i moji bratři a ještě mnoho jiných s námi jsme stejného smýšlení. Brzy se dovíte, že nám bude se v Nosislavi stavět kostel.

"Můj milý Tomáši", pravil jsem, "tomu nevěř. Svobodné úkony vašeho náboženství vám nebudou nikdy dovoleny."

Odpověď: "Ale já vím, že brněnská komise nám to slíbila a že to císař dovolil."

Potom s bušením a křikem vyžadoval svůj ranec. Vydal jsem mu jej a nechal ho jít, ale s vážným napomenutím a nařídil jsem mu, že se už nesmí opovážit v mé farnosti o takových věcech mluvit a kacířské nauky roznášet.

Zapsáno v Olešnici, 9, června 1781-

Jiří Jaich, zdejší farář.

/Otištěno v knize "Zápas moravských evangelíků o náboženskou svobodu v letech 1777-1781" Fr. Bednář, Praha 1931, str 570-574
Přeloženo z německého textu./

Zpráva olešnického faráře je pro nás cenná tím, že je to jediný dobový záznam, který se nám o těchto událostech zachoval. ~~xx~~
~~xx~~
Olešničtí, kteří byli katolickým farářem zatčeni byli převedeni na kunštátský zámek. Vrchnostenký úředník Antonín Senský pořídil o výslechu olešnických na zámku protokol. V něm najmujeme opravy výroků, zaznamenaných už olešnickým farářem a také přesnější formulace názorů olešnických evangelíků

Protokol sepsaný v Kunštátě s občany olešnickými dne 12. června 1781.- Orig.- Místodrž. arch. R 11, 48 - 54.

/Výtah/

Výslech Řehoře Jakubce.

/Přiznáváte se ke všemu, co jste vašemu panu faráři všechno řekl, jak to stojí v obšírné zprávě vašeho faráře, podané na úřad ohledně vašich bludů?/

1/ Ten vypovídal, že vůbec nepřišel k panu kaplanovi sám od sebe, ale dostavil se tam proto, že mu nějaký propuštěný Jiří Kliment /na dovolené/ na popud krejčího Tomáše Muziky šetrně sdělil, že kuchařka pana faráře se k jejich bratru vyjádřila: "Vy jste pěkní lidé, vy jste ve spojení XdržíteX s tím darebákem Jakubcem." Nato jsem šel ihned kvůli tomu hájit svou čest. Když jsem tam přišel, pan kaplan stál v chodbě u vchodu a ptal se mně, proč jsem přišel. Odpověděl jsem mu, že prý mi kuchařka pana faráře nadávala darebáků. Na to odpověděl pan kaplan: "Ne, něco jiného" a pak zvolal: "Biskup jste", na což jsem mu odpověděl: "Já jsem biskup a vy jste jen kaplan."

Celkem přiznal ten vyslýchaný všecko, až na to, co se týkalo jezuitského řádu, a to vyznal takto: Když mě pan kaplan chtěl přesvědčit, že musím, když chci číst bibli mít k tomu výklad, odpověděl jsem mu, které bible byly opatřeny výkladem kromě těch, které byly vydány jezuity, a kdyby byly bývaly nejlepší, byly by bezpochyby nynější podle nich vytištěny, ale nynější se tisknou podle Benátských.

2/ Když přiznáváte také, že máte větší množství knih, které duchovenstvo pokládá za kacírské, kolik jich teda máte a které jsou to knihy - jmenovitě?

Tyto: Sloupek ohnivej, Raska zahrádka, Kancionál, Bibli, Hystorickej kancionál, Králowna církev, Sedum Řetiazů, Jesus Syrach, Evangelium, Katechismus

na prodej pak, které jsem si před rokem v Brně, v Praze a v Litomyšli koupil, a to:

Rajská růže, Malá štěpná zahrada, Červená růžička, Budičky, Rajská křížová cesta

a pro děti tabulky, tabulky písmenek, knížky pro ministranty.

3/ Byl jste nedávno také v Nosislavi; proč jste tam šel? Abych zvěděl, co se tam s nimi děje, protože takové věci by se mohly dít také s námi.

4/ A co se tedy s nimi děje?

Byli tam vyslýcháni tak, jako já tady, i v Brně byli vyslýcháni; nyní byla ta/sporná/ věc poslána k Jeho Majestátu, co z toho místa vyjde, to se právě zde dověme; toto memorandum bylo podáno jménem celého kraje,

5/ Co vás vedlo k tomu, dát se na cestu do Nosislavi, abyste se dověděl o těch věcech?

Víra.

6/ V čem tedy spočívají vaše pochybnosti, které máte o křesťanském katolickém náboženství?

^x/Pouti/Procesí, uctívání obrazů a soch, slavení svátků^x, pak to, že se nám nekáže slovo Boží podle svatého Písma, posty, zpověď jednotlivce knězi, představa očištění, výrazné povyšování nynějšího papeže ve srovnání se sv. Petrem a proto také naprosto nemůžeme nynějšího papeže uznávat za Hlavu církve, nýbrž hlavou církve je Kristus Pán sám. Také procesí a veřejná modlitba u soch. - Ostatně všecko ukazuje sepsané vyznání víry, v němž písemné memorandum podali Nosislavští jménem celého brněnského kraje Jeho Majestátu.

Dále prohlásil tento Řehoř Jakubec, že jen v kunštátském panství se může počítat tisíc i mnohem více lidí jeho víry.

x volně přeloženo

Výslech Tomáše Pelíška.

1/ Jak se jmenujete, kolik je vám let, kde jste narozen, neženatý, svobodný či poddaný?

Tomáš Pelíšek, jde mi na 25 rok, narozený v Olešnici, neženatý, mlynář, poddaný kunštátské vrchnosti.

2/ Jste znám v Telecím na poličském panství?

Tam nejsem znám, protože jsem tam nikdy nebyl, ale můj bratr Ignác byl u Sádku a dělal tam mlýnské kolo.

3/ V Pusté Rybné také nejste znám?

Ne. Jak říkám, dále za Bystrým nejsem znám.

4/ Nebyl jste u Josefa Filipiho a Lexy v Telecím pro nějaké peníze?
Ne.

5/ Byl jste nedávno u místního pana kaplana v Sulkovci, jak jste tam přišel a co se tam událo?

6/ Ano, ale v jeho bytě jsem nebyl, nýbrž u tannějšího sedláka Muchárka, který je zároveň kostelníkem. Jak jsem šel od Malého Ubušína a Muchárek mě viděl, uchopil mě za ruku a vzal mi ranec, v kterém jsem měl loket sukna, tři ručníky, a dva lokte plátna, a řekl mi: "Počkej, mám s tebou co mluvit". Když jsme pak došli do domu toho sedláka, ptal se mě, proč jsem zase v jeho farnosti urážel svatý škapulíř. Ano, já jsem proti tomu mluvil, a říkám to znovu, že všichni ti, kteří nosí škapulíř, jsou skuteční modláři.

6/ Když se tě dále ptal, odkud to můžeš vědět, jaks mu odpověděl?
Na to jsem mu odpověděl: z proroka Barucha. v 6 kap. a v knize žalmů v žalmech 115 a 135.

Při všech dalších otázkách a odpovědích jsem ve všem potvrdil, že jsem mluvil to, co bylo v údajích olešnického pana faráře, až na řeč ohledně nosislavského kostela. Tak jsem nemluvil, ale řekl jsem mu: Já vím dobře, že sluvutná brněnská komise a slavné gubernium /zemská správa/ nám přislíbilo, že nám dá dovolení - tak jako Nosislavským - , abychom mohli používat Písma svatého , podle rozkazu Jeho Majestátu císaře.

Výslech Ignáce Pelíška.

1/ Jak se jmenujete, kolik je vám let, svobodný nebo poddaný, svobodný nebo ženatý?

Ignác Pelíšek, je mi asi 33 let, poddaný kunštátského panství, svobodný, povoláním mlynář.

2/ Prodal jste v Telecím v poličském panství Josefu Filipimu nebo Lexovi nějaké knihy a kolik a jaké?

Ano, prodal jsem mu některé knihy, ale nevím kolik, ani jaké knihy to byly, snad Motěšické /?/ 3 nebo 4 knihy Rucžni Kant zionalek.

3/ Co vám za ně dal?-

Nevím, zda mi dal 10 nebo 20 zlatých.

4/ Kolik vám dal hned a kolik z toho zůstal dlužen?

Na to se nemohu upamatovat, počítám zkrátka všecko dohromady 10 nebo 12 zlatých.

5/ Kde jste ty knihy vzal?

Od zemřelého Josefa Zvrkala, syna šafáře z Roseče.

6/ Byl jste někdy v Nosislavi a co jste tam dělal?

Ano, byl jsem tam, tam jsem hledal útočiště, když mě chtěli v Olešnici zajistit.

7/ Prodal jste ještě některým jiným knihy a jaké?

Nikomu jinému.

8/ Kde jste se obyčejně v Olešnici scházeli a kdo?

Obyčejně u Řehoře Jakubce - Karel Pohanka, Frant. Haluza, Jan Kuda, Jan Mítek, který byl někdy na dovolené /mimo službu, propuštěn/

A nikdo nic nečetl, ale zpívali jsme z kancionálu.

Zapsáno na hradě Kunštátu 12. června 1781.

J. Antsenský, vrchní úřed.

*Olešnice. Zápis mlynářů evangelických a mlýněnských svobodníků
v letech 1777-1781
Fr. Bedrník, Praha 1931
str. 574-574
příběh v němčině*

Podle osobních zápisků Řehoře Jakubce během výslechu přišel na kunštátský zámek olešnický farář Jaich a prostřednictvím vrchního navrhl zatčeným, že chce " býti tak milostiv, ač bychom-li jeho rady uposlechnouti, že pošle psaní ke guberniu, abychom se jeden každý ke svému hospodářství vrátiti mohli, on že nám chce blud odpustiti". Vyslýchání na to vrchnímu odpověděli, aby jim farář řekl, j a k ý b l u d ! Na to farář v průvodu vrchního přišel za nimi osobně a podle Jakubce jim pravil: " Vítám Vás sousídkové, vidíte, já jsem taky přijel, máte jeti do Brna /rozumí se k výslechu ke guberniu/) a já chci, abyste nejeli a váš výstupek vám též chci odpustit a z vašich bludů vás vyvést" Na to prý dostal velmi tvrdou odpověď z úst Jakubcových.

Olešnický farář zřejmě celý případ chtěl ututlat a ukončit. Ale olešničtí chtěli, aby se jejich věc dostala k jednání na zemské gubernium, případně do Vídně. Věděli, že se jim dostane náboženské svobody jen tehdy, když se jí budou domáhat a hlásit se o ní. 18. června vyneslo gubernium nad olešnickými nebyvalý^{mírný} rozsudek: Knihy, které měli jednotlivci na prodej, měly být odebrány. Jeden z nich dostal třídní práci na panském, ostatní důtku za urážlivé řeči. Gubernium v rozsudku připomnělo, že jest sice viděti, že nemají tito lidé názorů katolických, ale poněvadž nemá býti ve věcech víry používáno násilí, mají býti přivedeni mírností, příkladem duchovenstva a ponechání milosrdenství Božímu. Teprve kdyby přestupovali politické zákony, má býti s nimi naloženo podle předpisů. Duchovenstvo má se vy^{va}řovati zvětšení rozhořčení v kraji.

~~Obzřetliví byli xxxxxxxxxx~~ Gubernium na to upozornilo císaře, že olešničtí evangelíci kladou veliké naděje do podané nosislavské petice. Nato byli olešničtí bez dalšího propuštěni. Na U zemského gubernia byli vyslýcháni až v září. Gubernium si ve výslechu ověřovalo, jestli olešničtí věděli

o petici, kterou jejich jménem podal Řehoř Jakubec osobně císaři. Olešničtí vypověděli, že sice petici osobně nepodepsali / petici složil Jakubec a agent Samuel Nagy mu ji až ve Vídni přeložil a přepsal/, ale že o ní věděli a souhlasí s ní.

Když se olešnickým nepodařilo v červnu 1781 dostat jednání o náboženskou svobodu na vyšší úroveň a byli z kunštátského zámku propuštěni, rozhodli se, že sami podají novou petici přímo císaři a tak podpoří úsilí nosislavských. Cesta Řehoře Jakubce do Vídně je známá a historická literatura ji pokládá za poslední podnět, který vedl císaře k vydání Tolerančního patentu. Zřejmě po rozhovoru s Jakubcem se císař rozhodl, že toleranci vyhlásí přes odpor dvorských kruhů přece jen veřejně, to jest zvláštním patentem.

Méně známé jsou události, ke kterým došlo v Olešnici, Louce, Prosetíně a celém okolí po propuštění olešnických z kunštátského vězení x. Události se staly předmětem jednání nejvyšších dvorských míst ve Vídni a sehrály svou, neméně důležitou, třebaže doposud neznámou roli, při císařově rozhodnutí vyhlásit veřejně Toleranční patent.

Místní knihovna Prosetín
892 64 Prosetín č. 34